

ЗВІТ КЕРІВНИЦТВА**ТА ІНША НЕФІНАНСОВА ІНФОРМАЦІЯ:
СТРУКТУРА І ЗМІСТ****АЛЛА ОЗЕРАН,***д.е.н., професор кафедри обліку
і оподаткування ДВНЗ «КНЕУ імені
Вадима Гетьмана»*

Стаття присвячується дослідженню структури і змісту Звіту керівництва. На підставі аналізу вимог Директив 2013/34/ЄС і 2014/95/ЄС та Положення з практики «Коментар керівництва» запропоновано орієнтований перелік питань, що підлягають розкриттю у Звіті керівництва. Викладені пропозиції щодо змістовного наповнення звіту про довкілля і персонал та звіт про корпоративне управління. Розглядається питання розмежування інформації у річній звітності суб'єкта господарювання задля уникнення її дублювання і забезпечення логічної та послідовної будови річного звіту.

Ключові слова: *Звіт керівництва, звіт про управління, Коментар керівництва, нефінансова інформація, інформація про довкілля і персонал, звіт про корпоративне управління.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливими, але одночасно складними для українських бухгалтерів аспектами формування Звіту керівництва (Звіту про управління)¹ є його зміст, ступінь розкриття та критерії розмежування інформації. Оприлюднений проект наказу Міністерства фінансів України, яким запроваджується Звіт про управління, передбачає самостійне розроблення підприємствами його форми відповідно до визначення та опису змісту. Однак, цей опис забезпечує дуже поверхнєве уявлення про зміст і структуру звіту, з однієї сторони надаючи широкий простір для прояву творчого потенціалу управлінського персоналу суб'єкта господарювання, а з іншої сторони – ставлячи під загрозу повноту і транспарентність розкриття

інформації. Аналогічно текст розділу XV додатка 29 до Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, в якому згадується лише проміжний Звіт керівництва у складі проміжної інформації емітентів цінних паперів, а у складі регулярної річної інформації він відсутній, подає узагальнений опис інформації, що має наводитись, зокрема: важливі події, які відбулися впродовж звітного періоду, та їх вплив на проміжну фінансову звітність, а також опис основних ризиків та невизначеностей.

Однак дослідження, проведені Центром ділової активності при Інституті присяжних бухгалтерів Англії та Уельсу (ICAEW), стосовно розкриття описової інформації в альтернативних регуляторних режимах, показали: імперативні норми стосовно змісту Звіту керівництва забезпечують розкриття якіснішої інформації, ніж довільна, заснована на принципах, система [4].

В умовах, коли вітчизняна нормативна база не містить пояснень і чітких рекомендацій щодо складання Звіту керівництва, актуальними стають наукові дослідження, в яких на основі аналізу міжнародних документів і світової практики запропоновані вирішення зазначених проблем.

¹ Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» [1] і Положенням про розкриття інформації емітентами цінних паперів [2] передбачено складання Звіту керівництва, у той час у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3] використовується термін «звіт про управління». Враховуючи, що звіт, про який йдеться, по-винен відображати погляд керівництва на стан і розвиток підприємства, вважаємо, що під час перекладу й імплементації Директив 2013/34/ЄС і 2014/95/ЄС допущено термінологічну помилку, і коректна назва документу – Звіт керівництва.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПУБЛІКАЦІЙ. МЕТА СТАТТІ**

На сьогодні в Україні існує декілька наукових праць, зокрема [5, 6, 7, 8, 9], опублікованих у 2014 – 2018 роках, в яких розглядаються питання структури та змістовного наповнення звіту про управління. Слід відзначити, що розробки цих авторів переважно ґрунтуються на нормах Директив 2013/34/ЄС і 2014/95/ЄС, однак жоден з названих науковців не посилається на Положення з практики «Коментар керівництва: основи для представлення» (Practice Statement Management Commentary: A framework for presentation, далі – Положення «Коментар керівництва» [10]), яке видано Радою з МСФЗ у грудні 2010 року. На нашу думку, неврахування положень документа Ради з МСФЗ не дозволяє, якнайменше, вести мову про гармонізацію з міжнародними стандартами. Крім того, враховуючи неузгодженість норм Директив ЄС і Положення з практики Ради МСФЗ, односторонні (лише під кутом Директиви ЄС) дослідження викривлюють розуміння сутності і мети Звіту керівництва, що викликає труднощі у створенні національної нормативної бази.

Так, проф. Ловінська Л.Г., посилаючись на норми Директиви 2013/34/ЄС [11], вважає, що структурно звіт про управління складається з трьох частин, в яких наводиться: 1) комплексний аналіз розвитку й діяльності компанії та її положення, порівнянні з розміром і складністю бізнесу; 2) певна обов'язкова інформація щодо подальшого розвитку компанії, її інструментів капіталу та ризиків тощо; 3) Звіт про корпоративне управління. Дійсно, згідно із пар. 1 ст. 20 Директиви 2013/34/ЄС компанії, чий цінні папери допущені до торгів на регульованому ринку держави-члена ЄС, звіт про корпоративне управління повинні включати до свого Звіту керівництва (саме таку назву звіту вважаємо коректною – прим. автора) як окрему частину. Однак, пар. 2 ст. 20 Директиви інформацію, що стосується корпорати-

вного управління, дозволяє відображати або в окремому звіті, який публікується разом із Звітом керівництва, або через посилання у річному звіті, в якому такий документ доступний для широкого використання на сайті компанії. Практика річного звітування американських компаній, у яких вартість активів перевищує 10 млн доларів США та кількість акціонерів перевищує 2000 осіб, на вимогу Комісії з цінних паперів та бірж США передбачає складання форми 10-K. У цій формі Звіт керівництва та Звіт про корпоративне управління наводяться окремими розділами, при чому розділених пакетом консолідованих фінансових звітів компанії. На думку фахівців Financial Reporting Council (далі - FRC²), Звіт керівництва відображає думку керівництва щодо відповідних фінансових звітів, а Звіт про корпоративне управління – відповідальність ради директорів щодо досягнення стратегічних цілей компанії відповідно до Кодексу корпоративного управління [12]. Отже, можна вести мову про зв'язок між цими звітами, оскільки вони є частинами річної фінансової інформації компанії. Але некоректно підпорядковувати один звіт іншому, оскільки кожен з них має свою мету і зміст.

На думку ряду науковців, зокрема проф. Ловінської Л.Г. [8, с. 25], доц. Жураковської І.В. [7, с. 54], проф. Пантелеєва В.П. і доц. Безверхого К.В. [5], інформація у звіті про управління включає аналіз екологічних та соціальних аспектів діяльності, необхідних для розуміння розвитку і результативності підприємства. Проф. Бондар М.І. і доц. Бондар Т.А. вважають, що інформація даного звіту «повинна розкривати найбільш істотний вплив підприємства на економіку, довкілля та суспільство» [9, с. 32]. Звідси, структурними елементами звіту є: інформація щодо підходів до

² Financial Reporting Council – Рада з фінансового звітування – у Великій Британії та Республіці Ірландія незалежний регулятор, відповідальний за просування високоякісного корпоративного управління та звітності з метою сприяння інвестиціям.

управління підприємством, сфери економіки, охорони навколишнього середовища та екологічних проблем і соціальних відносин.

Досліджуючи питання складання консолідованого звіту про управління, проф. Пантелєєв В.П. і доц. Безверхий К.В. наводять приблизну його структуру. Аналізуючи зміст пропозицій, виникає чимало запитань щодо доцільності відображення у річній звітності низки елементів, наприклад: звіту про опитування клієнтів, дані про місячні та квартальні продажі, дані про кількість уподобань Facebook, отримуваних рекомендацій Google Plus та їх авторів; дані від телефонних систем про кількість звернень. Крім того, частина інформації, яку пропонують автори наводити у звіті про управління, зокрема звіти про результати фінансової та операційної діяльності, структура групи підприємств, перелік дочірніх підприємств і філій, як правило, наводиться у примітках до фінансових звітів. Отже, існує ризик дублювання інформації. Вважаємо, така структура звіту про управління перенавантажує і без того складну та об'ємну систему звітності підприємства.

Гандзюк О.В. розглядає звіт про управління своєрідним прототипом інтегрованої звітності [6, с. 133]. Проте позиція автора є необґрунтованою і спірною, оскільки концепція інтегрованої звітності полягає у поєднанні інформації про фінанси, громадський нагляд, питання оточуючого середовища та соціальні аспекти в один чіткий, взаємопов'язаний та придатний для порівняння формат. Іншими словами, інтегрована звітність – новий альтернативний формат діючої бізнес-звітності, що об'єднує фінансову звітність та звітність щодо сталого розвитку (інформацію про екологічні, соціальні, етичні аспекти діяльності підприємства) у єдине інформаційне поле. І звіт про управління, який відповідно до Закону про бухгалтерський облік є окремим звітом, щодо

подається він разом із фінансовою звітністю, можна розглядати тільки як елемент інтегрованої звітності.

Метою статті є дослідження і порівняння вимог до змісту Звіту керівництва, викладених у Положенні з практики «Коментарі керівництва», виданого Радою з МСФЗ, і Директивах 2013/34/ЄС і 2014/95/ЄС як опорних документів, на яких має ґрунтуватись розробка національної нормативної бази щодо формування Звіту керівництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПОРІВНЯННЯ НОРМ ПОЛОЖЕННЯ «КОМЕНТАРІ КЕРІВНИЦТВА» ТА ДИРЕКТИВ 2013/34/ЄС І 2014/95/ЄС В ЧАСТИНІ ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА

Слід зазначити, що ані Директива 2013/34/ЄС, ані Положення «Коментар керівництва», розроблене Радою з МСФЗ, не містять детальних вимог щодо структури і формату Звіту керівництва. Однак Директивою 2014/95/ЄС від 22 жовтня 2014 року [13] вношено зміни до Директиви 2013/34/ЄС щодо розкриття нефінансової та іншої інформації деякими великими підприємствами і групами, яка окреслює коло питань до розкриття у Звіті керівництва.

Положення «Коментар керівництва» визначає концептуальну основу подання Звіту керівництва, тісно пов'язаного з фінансовими звітами, складеними відповідно до МСФЗ. У ньому вказується, що зміст і обсяг Звіту буде залежати від фактів та обставин суб'єкта господарювання, однак виділено п'ять ключових розділів звітування (табл. 1), які на думку Ради з МСФЗ вважаються корисними для користувачів.

Рис. 1 ілюструє структуру Звіту керівництва згідно із ст. 19 Директиви 2013/34/ЄС та ст. 19а Директиви 2014/95/ЄС С, у яких описано приблизний зміст Звіту керівництва.

СТРУКТУРА ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА ВІДПОВІДНО ДО НОРМ ПОЛОЖЕННЯ
«КОМЕНТАРІ КЕРІВНИЦТВА»

	Назва розділу
А	Характер бізнесу
Б	Цілі управління та способи їх досягнення
В	Результати діяльності та перспективи компанії
Г	Найважливіші ресурси, ризики і відносини підприємства
Д	Основні показники та коефіцієнти, які керівництво використовує для оцінки продуктивності діяльності щодо заявлених цілей

Аналіз табл. 1 та рис. 1 показує, що Директива розглядає Звіт керівництва значно ширше за Положення «Коментар керівництва»: разом з аналізом фінансових показників діяльності компанії, у звіті необхідно розкривати інформацію з питань оточуючого середовища та заходи щодо захисту прав робітників і боротьби з корупцією та хабарництвом. Крім того, Директива 2013/34/ЄС зобов'язує суб'єктів суспільного інтересу, чий цінні папери допущені до торгів на регульованому ринку, у Звіт керівництва включати звіт про корпоративне управління.

Розкриття інформації про бізнес-модель підприємства, підходи до управління ним, ризики і фінансові результати його діяльності вимоги загалом тотожні.

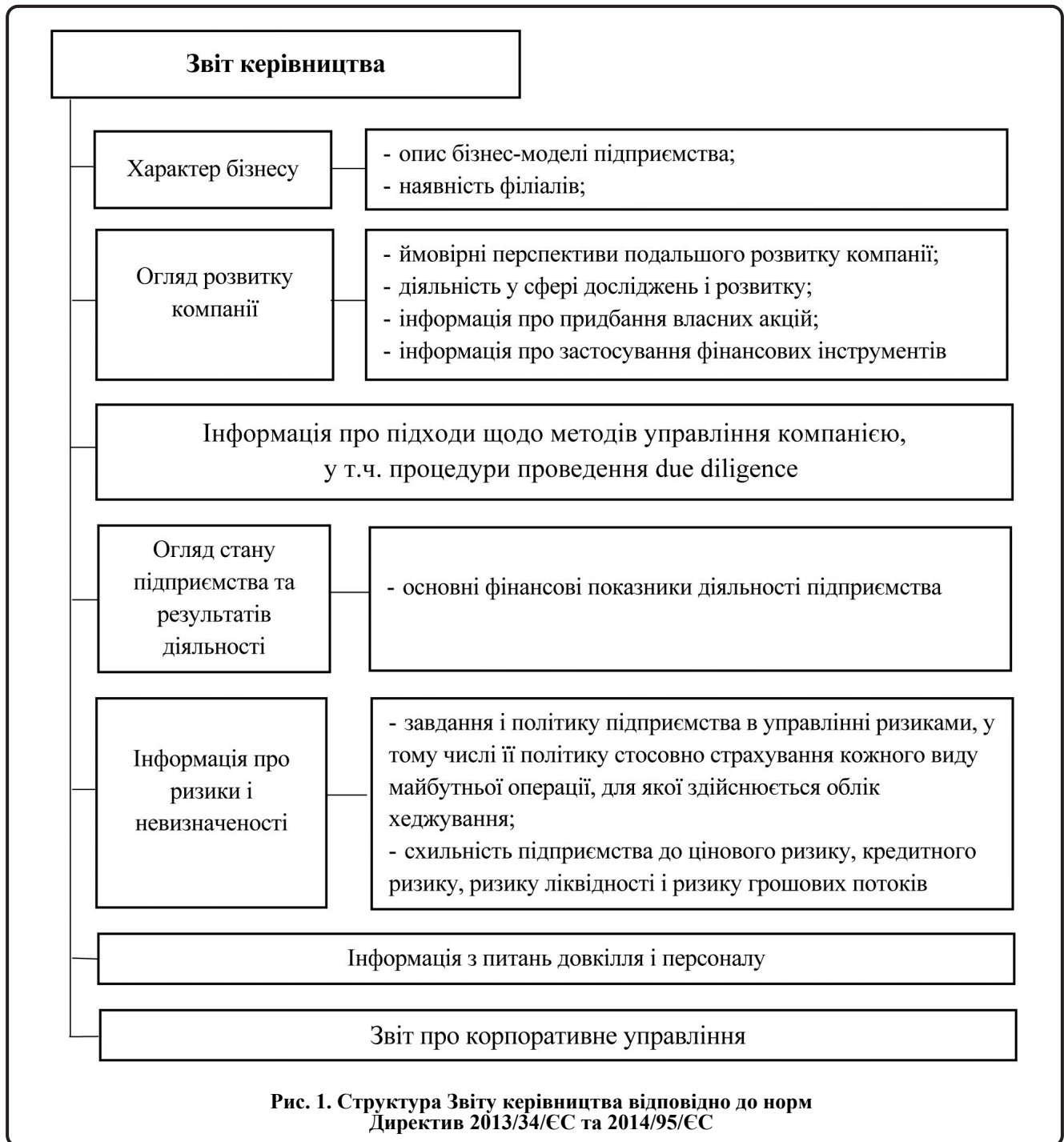
Розглянувши вимоги Директиви до річної звітності компаній, згідно з якими здійснюватиметься комплексне та послідовне поєднання інформації про фінансові, екологічні, соціальні та інші аспекти діяльності, можна припустити, що у Директиві зроблено крок до формування інтегрованої звітності. Проте, Європейська комісія запевняє, що Директива не вимагає від компаній складання інтегрованої звітності [14].

Необхідно відзначити, що Директиви 2013/34/ЄС і 2014/95/ЄС більш спрямовані на розкриття інформації про соціально-екологічні аспекти діяльності підприємства. Посилання на додаткові пояснення і суми, що зазначені у річних фінансових звітах, у Звіті керівництва можуть наводитися у разі необхідності. Це наводить на думку, що формування Звіту керівництва відповідно до зазначених

Директив не передбачає дотримання принципу комбінування з фінансовими звітами. Внаслідок цього виникає питання: чи доречно відображати інформацію, яка прямо не стосується фінансового стану і фінансових результатів діяльності підприємства у складі фінансової звітності, до якої відноситься Звіт керівництва?

Головний бухгалтер Комісії з цінних паперів та бірж США (SEC) Уеслі Брікера (Wesley Bricker) запевняє: слід звільнити фінансову звітність загального призначення, мета якої полягає у створенні інформації для прийняття рішень про розподіл вільного капіталу широким колом користувачів, від додаткових цілей. Тому, підкреслив Уеслі Брікер, ні в якому разі неможна застосовувати очікування відносно спеціальної звітності до звітності загального призначення, а також займатися самостійною розробкою додаткових стандартів для додаткових цілей, які виходять за рамки ділових рішень щодо розподілу капіталу [15].

Не заперечуючи важливості інформації про екологічну та соціальну стійкість, вважаємо, що Звіт керівництва слід відокремлювати від спеціальної звітності, яка складається на основі особливих стандартів (GRI, CSR тощо), або розглядати його як їхню альтернативу. На нашу думку, у Звіті керівництва інформація про благодійну діяльність і взаємодію із суспільством, а також діяльність з охорони довкілля доречна лише тоді, якщо відображає думку керівництва про вплив певних екологічних та соціальних аспектів на фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Враховуючи сказане, хотілося б звернути увагу на параграф 4 ст. 19а Директиви 2014/95/ЄС, згідно з яким підприємствам дозволено нефінансову інформацію відображати в окремому звіті за умови, що такий окремий звіт буде опубліковано разом із Звітом керівництва відповідно до ст. 30 Директиви

2013/34/ЄС або впродовж шести місяців після дати балансу буде опублікований на веб-сайті підприємства з посиланням на нього у Звіті керівництва [13]. На нашу думку, вимоги цього параграфу доцільно було би використати для підготовки національної нормативної бази з питань подання нефінансової інформації.

**СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА
(ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕННЯ
«КОМЕНТАР КЕРІВНИЦТВА»)**

Логічно припустити: підприємства, які за Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» зобов'язані складати фінансову звітність на основі МСФЗ, повинні формувати Звіт керівництва, керуючись Положенням з практики «Коментарі керівництва», що розроблені Радою з МСФЗ [10]. Слід відзначити, що абзацом 5 пункту 1 ст. 19а Директиви 2014/95/ЄС допускається розкриття ключових питань, на-

ведених в абзаці 1 цього пункту на базі національної, міжсоюзної або міжнародної Концептуальної основи з обов'язковим зазначенням, яку саме основу підприємства використовували при підготовці Звіту керівництва.

Хоча Положення з практики не є МСФЗ, і суб'єкти господарювання не зобов'язані його неухильно дотримуватися, якщо це не вимагається їхньою юрисдикцією, вважаємо доцільним розглянути елементи змісту Звіту керівництва, наведеного у ньому (табл. 2).

Таблиця 2

**ЗМІСТ ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕННЯ
З ПРАКТИКИ «КОМЕНТАРІ КЕРІВНИЦТВА»**

Розділ звіту	Зміст розділу	Потреби користувачів
А. Характер бізнесу	- галузь діяльності підприємства; - основні ринки збуту та конкурентне становище підприємства на них; - особливості правового, регулятивного та макроекономічного середовища, що впливають на діяльність підприємства та його ринки збуту; - основні види продукції, послуг підприємства, його бізнес-процеси та методи збуту; - структура підприємства і методи ціноутворення	Знання характеру діяльності і зовнішнього середовища підприємства
Б. Стратегія і цілі управління та методи їх досягнення	- стратегія і цілі підприємства; - способи досягнення цілей; - взаємозв'язок між цілями, методами і діями керівництва	Оцінити успішність методів досягнення мети, прийнятих керівництвом, відповідно до затверджених цілей
В. Ресурси, ризики і відносини підприємства	- важливі фінансові і нефінансові ресурси, якими розпоряджається підприємство, та методи управління цими ресурсами; - аналіз достатності структури капіталу, фінансових механізмів, ліквідності та грошових потоків, людського та інтелектуального капіталу; - основні ризики підприємства (стратегічні, комерційні, операційні та фінансові); - плани та способи уникнення чи пом'якшення ризиків та оцінка ефективності стратегії управління ризиками; - суттєві відносини, що має підприємство із стейкхолдерами, вплив цих відносин на продуктивність та вартість підприємства, методи управління цими відносинами	Підстава для визнання ресурсів підприємства, підстава для визнання зобов'язання передати ресурси іншим особам; можливість підприємства генерувати довготривалі та стійкі чисті потоки ресурсів; ризики, на які наражаються окремі види діяльності як в найближчому майбутньому, та і в довготривалій перспективі
Г. Результати діяльності та перспективи	- зв'язок між результатами діяльності підприємства, цілями керівництва та методами досягнення поставленої мети; - опис та аналіз значних змін у фінансовому стані, ліквідності та результатах діяльності порівняно з попереднім періодом; - аналіз перспектив розвитку підприємства із вказанням вірогідних ризиків і припущень	Можливість зрозуміти, чи відповідають результати діяльності підприємства очікуваням, чи правильно керівництво розуміє ринок діяльності підприємства, чи виконало поставлену мету, як здійснювало управління ресурсами, ризиками і відносинами

Розділ звіту	Зміст розділу	Потреби користувачів
Д. Основні показники та коефіцієнти, які керівництво використовує для оцінки продуктивності діяльності щодо заявлених цілей	- основні показники діяльності підприємства, які керівництво використовує для оцінки розвитку підприємства щодо зазначених цілей; пояснення змін у показниках порівняно з попереднім періодом	Можливість зосередитися на основних показниках діяльності, які менеджмент використовує для оцінки та управління показниками діяльності суб'єкта господарювання щодо заявлених цілей та стратегії

Вимоги до змісту Звіту керівництва, наведені у табл. 2, уможливають виділення ряду підрозділів до основних розділів звіту. Таким

чином, орієнтована структура Звіту керівництва могла би мати вигляд, представлений у табл. 3.

Таблиця 3

**ОРІЄНТОВАНА СТРУКТУРА ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА ВІДПОВІДНО ДО ПОЛОЖЕННЯ
З ПРАКТИКИ «КОМЕНТАР КЕРІВНИЦТВА» (ПРОПОЗИЦІЯ АВТОРА)**

Назва розділу	
А. Характер бізнесу	
A.1	Опис галузі
A.2	Загальний опис діяльності
A.3	Основна продукція і послуги
A.4	Основні бізнес-процеси
A.5	Основні ринки і сегменти ринку
A.6	Закони та інші нормативні акти, що впливають на господарську діяльність
A.7	Зміни у регуляторних актах
A.8	Зовнішні фактори, що впливають на бізнес
A.9	Внутрішні фактори, що впливають на бізнес
A.10	Вплив макроекономічних показників на доходи підприємства
A.11	Конкуренція на ринку
A.12	Опис важливих патентів, торгових марок тощо
A.13	Сезонність продукції
A.14	Методи постачання та збуту
A.15	Методи ціноутворення
Б. Стратегія і цілі управління та методи їх досягнення	
Б.1	Основна мета діяльності підприємства
Б.2	Основні цілі для досягнення загальної мети
Б.3	Обговорення узгодженості цілей та напрямів діяльності
Б.4	Плани і заходи для досягнення основної мети і цілей підприємства
Б.5	Зміни у загальній меті та цілях порівняно з попередніми роками
Б.6	Методи врахування ринкових тенденцій, оцінка загроз і можливостей

Назва розділу	
В. Ресурси, ризики і відносини підприємства	
В.1	Розташування, характер, потужність та використання майна (за видами)
В.2	Основні фактори виробництва
В.3	Основні контракти
В.4	Основні клієнти
В.5	Основні постачальники
В.6	Характер і причина ризиків
В.7	Вплив можливостей і ризиків на майбутні грошові потоки
В.8	Операції із зв'язаними сторонами
В.9	Операційні ресурси
В.10	Час, необхідний для виконання основних контрактів
В.11	Нехарактерні або разові події
Г. Результати діяльності та перспективи (наводяться дані за минулий, звітний період і прогнозні дані із вказанням можливих причин змін)	
Г.1	Доходи
Г.2	Операційні витрати
Г.3	Капітальні витрати
Г.4	Відсотки за позиками
Г.5	Витрати на інновації
Г.6	Прибуток і рентабельність
Г.7	Фінансовий стан
Г.8	Фінансові інструменти
Г.9	Ліквідність, робочий капітал
Г.10	Грошові потоки
Г.11	Дивіденди
Г.12	Фінансова інформація, не наведена в іншому місці
Г.13	Фактори, що впливають на розвиток
Д. Основні показники та коефіцієнти, які керівництво використовує для оцінки продуктивності діяльності щодо заявлених цілей	
Фінансові коефіцієнти за такими напрямками: показники ефективності, повернення капіталу, рівень задоволеності клієнтів, коефіцієнт загальної доходності до середньозваженої вартості капіталу тощо.	

Варто зазначити, що структура і зміст Звіту керівництва буде варіюватися не тільки між суб'єктами господарювання, але й між звітними періодами, оскільки він залежить від характеру бізнесу, цілей, прийнятих і відкориго-

ваних керівництвом, і регулятивного середовища, в якому працює підприємство. Отже, оптимальний рівень розкриття інформації, про яку слід повідомляти, буде специфічним для кожного суб'єкта господарювання. Обов'язок

керівництва полягає в тому, щоб визначити, кількість та типи інформації та фінансових показників, які найкраще сприяють розумінню бізнесу суб'єкта господарювання.

На думку авторів Положення з практики «Коментарі керівництва», Звіт керівництва повинен зосереджувати увагу на найбільш важливій інформації у такий спосіб, щоб забезпечити дотримання принципів розкриття інформації у ньому, зокрема:

а) Звіт керівництва повинен бути узгодженим з відповідними фінансовими звітами. Наприклад, якщо фінансові звіти включають інформацію про сегменти, то інформація, представлена у звіті керівництва, повинна відображати цю сегментацію;

б) Якщо це практично можливо, у Звіті керівництва бажано уникати дублювання інформації, викладеної у примітках до відповідних фінансових звітів. Повторення інформації фінансових звітів без аналізу або наведення стандартних формулювань, які не забезпечують розуміння минулих результатів діяльності або перспектив, навряд чи буде надавати інформацію, корисну для користувачів фінансових звітів, та може створити перешкоду для більшості користувачів виявляти та розуміти ключові проблеми, що стоять перед суб'єктом господарювання;

в) у Звіті керівництва слід уникати наведення загальної інформації, що не стосується діяльності суб'єкта господарювання, та розкриття несуттєвих фактів, які можуть заважати зосереджуватися на важливій інформації.

Щоб продемонструвати, як інформація, наведена у Звіті керівництва, узгоджується з

принципами розкриття інформації у ньому, наведемо витяг Звіту керівництва компанії Siemens за рік, що закінчився 30 вересня 2017 року:

«Наші показники структури капіталу станом на 30 вересня 2017 р. зменшились з 1,0 до 0,9 порівняно з попереднім роком. Обидва ці результати відповідали цільовій меті, визначеній в нашій фінансовій концепції «One Siemens». Зміни пояснювалися, в першу чергу, вищезгаданим зниженням резервів на пенсії та подібні зобов'язання. У листопаді 2015 року ми оголосили про викуп акцій у розмірі 3 млрд. Євро. Процес планується завершити не пізніше 15 листопада 2018 року. Викуп здійснюватиметься згідно з діючим рішенням річних зборів акціонерів від 27 січня 2015 року. Викуплені акції можуть використовуватися виключно для виходу на пенсію; для випуску акцій працівникам, членам Правління та членів правління афілійованих компаній; а також для обслуговування/забезпечення зобов'язань або прав від або у зв'язку з конвертованими облігаціями або гарантованими облігаціями. У 2017 фінансовому році ми викупили 7 922 129 акцій у рамках програми за середньої вартості однієї акції у розмірі 117,85 євро загальною сумою 0,9 млрд. євро (включаючи несуттєві транзакційні витрати).

...Загалом ми орієнтуємося на структуру капіталу, що визначається як співвідношення виробничого чистого боргу до EBITDA, що дорівнює 1,0 та очікуємо досягнення цього показника у 2018 фінансовому році.» [16].

Табл. 4 ілюструє узгодження наведеної вище інформації з принципами її розкриття у Звіті керівництва.

Таблиця 4

**ПРИКЛАД УЗГОДЖЕННЯ ЗМІСТУ ЗВІТУ КЕРІВНИЦТВА
З ПРИНЦИПАМИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ У НЬОМУ**

Принцип	Застосування принципу у Звіті керівництва
Думка керівництва	Виділено основні чинники, що впливають на зміни у структурі капіталу
Комбінування з фінансовими звітами	Доповнює фінансову звітність через наведення коефіцієнтів, які характеризують для оцінки розвитку підприємства
Орієнтація на майбутнє	Надає інформацію про термін, протягом якого буде здійснюватися викуп акцій; вказує суму, на яку планується викуп акцій. Наводиться очікуваний показник структури капіталу

ІНША НЕФІНАНСОВА ІНФОРМАЦІЯ

Не можна оминати увагою сучасні тенденції і вимоги Директив 2013/34/ЄС та 2014/95/ЄС щодо посилення розкриття інформації про довкілля, персонал та корпоративне управління. Отже, річний звіт суб'єкта господарювання повинен містити відповідні розділи «Інформація з питань довкілля та персо-

налу» і «Звіт про корпоративне управління». Ми не ставили за мету розробки пропозицій щодо цих частин звітності суб'єкта господарювання, оскільки вважаємо, що вони знаходяться за межами Звіту керівництва, проте можна припустити, що вони мають містити інформацію, що наведено у табл. 5.

Таблиця 5

**ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ЩОДО РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ
ПРО ДОВКІЛЛЯ, ПЕРСОНАЛ ТА КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ**

Інформація з питань довкілля	Звіт про корпоративне управління
Екологічна відповідальність підприємства	Регулювання та відповідність (зовнішні і внутрішні документи, що регулюють корпоративне управління)
Опис і оцінка впливу бізнесу на довкілля: види і кількість викидів	Структура управління
Заходи щодо збереження навколишнього середовища, зокрема заходи щодо використання енергозберігаючих технологій та поновлюваної енергії	Склад Ради директорів та бібліографічні дані кожного члена Ради
Витрати на проведення заходів щодо збереження довкілля	Права і обов'язки Ради директорів
Оцінка змін у довкіллі після здійснення заходів щодо збереження навколишнього середовища	Склад Наглядової Ради та бібліографічні дані кожного члена Ради
Інформація з питань персоналу	Права і обов'язки Наглядової Ради, необхідні компетенції та обмеження щодо участі
Загальна кількість працівників	Стан виконання обов'язків Наглядової Ради
Співвідношення штатних і нештатних працівників	Інформація про участь члена Наглядової Ради у засіданнях
Співвідношення працівників, що працюють повний робочий день, і працівників, які працюють неповний робочий день	Інформація про компенсаційні виплати керівному персоналу та членам Наглядової Ради
Частка жінок на керівних посадах	Наявність і стан внутрішнього контролю
Плинність кадрів, рівень збереження персоналу, вакансії	Власники істотної участі у суб'єкта господарювання та зміна їх складу протягом року
Заходи із заохочення працівників	Щорічні збори учасників та стосунки з інвесторами
Охорона праці та безпека персоналу	Операції із зв'язаними сторонами
Забезпечення поваги до прав людини	Антикорупційні програми

Звичайно, запропонований перелік не є вичерпним і може звужуватись або розширюватись залежно від намірів керівництва. Проте, на нашу думку, він може слугувати базою для розробки власних нефінансових звітів.

КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Однією з суттєвих проблем розкриття інформації у річній звітності суб'єкта господарювання є відсутність критеріїв її розмежування. Це стосується наведення подібної ін-

формації, наприклад про ризики і невизначеності, у різних частинах річного звіту. Частина такої інформації, яка регулюється П(С)БО чи МСФЗ, розкривається у примітках до фінансових звітів. Але аналогічну інформацію можна наводити у Звіті керівництва та Звіті про корпоративне управління? Виникає питання: які межі цих звітів, щоб уникнути дублювання і забезпечити логічну та послідовну будову фінансової інформації?

Розроблення критеріїв розмежування інформації призводить до необхідності окреслення меж різних компонентів річної фінансової звітності. Виходячи з мети кожного з компонентів, інформація може бути розкрита:

– у Звіті керівництва, якщо вона доповнює фінансові звіти у контексті суб'єкта господарювання та оточуючого середовища;

– у Звіті про корпоративне управління, якщо вона надає інформацію про обов'язки ради директорів у визначенні стратегічних цілей компанії, нагляду за здійсненням управління компанії та звітування перед акціонерами щодо відповідального управління;

– у Примітках до фінансових звітів для посилення та пояснення інформації, наведеної в основних фінансових звітах та розуміння їх елементів.

Проте, це загальні вимоги, які потребують уточнення. Так, існує декілька характерних особливостей інформації, що має розкриватися у Звіті керівництва, відмінних від тієї, що буде відображена в інших частинах. Зокрема, Звіт керівництва містить точку зору управлінського персоналу і повинен містити інформацію про перспективи підприємства,

яка може бути не пов'язана з минулими операціями та іншими подіями, що існували на звітну дату.

Корпоративне управління являє собою систему взаємодії між акціонерами і керівництвом компанії, включаючи її раду директорів, а також з іншими зацікавленими особами, з допомогою якої реалізуються права акціонерів. Звіт про корпоративне управління визначає обов'язки ради.

Щодо критеріїв розкриття інформації у Примітках до фінансових звітів, необхідно наголосити, що вони призначені для деталізації і пояснення основних форм фінансових звітів. Як правило, згідно із стандартами обліку і фінансової звітності примітки повинні містити такі види інформації: розгрупування статей основних фінансових звітів, опис сутності статей, методів обліку та використаних облікових оцінок, розшифрування невизнаних сум.

Застосування критеріїв розмежування можна продемонструвати на прикладі ризиків підприємства, інформація про які часто наводиться у різних частинах фінансової звітності (табл. 6).

Таблиця 6

КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Компонент річної звітності	Зміст інформації
Звіт керівництва	Думка керівництва щодо схильності підприємства до ризиків та методи управління ними
Звіт про корпоративне управління	Характер і ступінь ризиків, визнаних Радою директорів, а також запевнення в ефективності системи внутрішнього контролю
Примітки до фінансових звітів	Оцінка та визнання невизначеностей, розгрупування статей балансу, аналіз термінів погашення заборгованості, методи диверсифікації ризику

Слід відзначити, що розкриття інформації про ризики за межами фінансових звітів (у Звіті керівництва або Звіті про ризики) передбачено МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття». Проте, у деяких країнах практикують відображення ризиків в одному звіті, аби отримати повну картину про характер і ступінь ризиків, притаманних підприємству, їх

потенційний вплив на грошові потоки та методи управління ними. При цьому у Примітках до фінансових звітів дається перехресне посилання на Звіт про ризики для досягнення відповідності.

У результаті застосування критеріїв розмежування інформація, що традиційно наводиться у Примітках до фінансових звітів, пе-

реміститься до інших компонентів звітності. Особливо це стосується інформації, що не регулюється стандартами обліку і звітності. Наприклад, інформацію про відповідальне управління (stewardship) доцільно наводити у Звіті про корпоративне управління, оскільки вона не деталізує і не пояснює статті основних фінансових звітів та не є невизнаними на звітну дату контрактними зобов'язаннями, умовними активами і зобов'язаннями, тобто не відповідає визначенню і меті приміток.

Неврегульовані події після звітної дати, такі як, наприклад, втрата виробничих потужностей внаслідок пожежі, впливатимуть на статті основних фінансових звітів тільки майбутніх звітних періодів, отже, згідно з запропонованими критеріями розмежування, не стосуються Приміток до фінансових звітів. Крім того, події після звітної дати виникають виключно через періодизацію складання фінансової звітності – вони не існували би, якщо підприємство формувало би фінансову звіт-

ність на іншу дату. Включення такої інформації у примітки можливе у разі: 1) трактування подій після звітної дати як винятку до визначення приміток до фінансових звітів; 2) уточнення, що суттєві події після звітної дати існували на дату затвердження керівництвом фінансових звітів. Проте завжди буде існувати часовий проміжок між підготовкою інформації та її затвердженням, що не позбавить від неврахування суттєвих подій, і хоча така інформація й забезпечить контекст складених фінансових звітів, але не змінить їх. Враховуючи наведене, вважаємо, вплив суттєвих подій після звітної дати доречно наводити у Звіті керівництва.

Таким чином, критерії розмежування дозволяють користувачам легше орієнтуватись у складному великому обсязі фінансової звітності емітента, оскільки вона буде мати більш послідовну структуру, подібна інформація в якій буде згрупована разом і не дублюватиметься.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Однією із суттєвих проблем вітчизняного законодавства є неузгодженість термінології між різними нормативними актами. Так, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачає складання звіту про управління (саме такий термін, хоч і некоректний, є найбільш вживаним, і навколо нього ведуться дискусії), а Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» вимагає складати про звіт керівництва як складову частину річної та проміжної інформації про емітента. За суттю мова йде про один і той же звіт, але неузгодженість у термінах, яку негайно необхідно усунути, викликають непорозуміння і питання.

Базою формування вітчизняних методичних рекомендацій щодо складання Звіту керівництва є Директиви 2013/34/ЄС і 2014/94/ЄС і Положення з практики «Коментар керівництва», виданий Радою з МСФЗ. Дослідження виявило: вимоги до розкриття інформації про особливості функціонування підприємства, його мету і основні цілі, ризики і невизначеності, а також основні фінансові показники, які характеризують фінансово-господарську діяльність є тотожними, однак Директиви Європейського Союзу більше спрямовані на розкриття інформації про екологічні і соціальні аспекти діяльності підприємства. Однак, неврахування рекомендацій Положення «Коментар керівництва» при розробці Звіту керівництва не дає можливості говорити про гармонізацію з міжнародними стандартами, оскільки підприємства, які складають звітність за МСФЗ, повинні формувати свою фінансову звітність, керуючись даним положенням.

У статті наведено пропозиції щодо структури і змісту Звіту керівництва, проте вважаємо, що інформація, наведена у звіті, повинна слугувати потребами та інтересами основних користувачів: інвесторам і кредиторам, тому важливими є дослідження щодо корисності того чи іншого елементу Звіту керівництва, аби уникати дублювання інформації та перевантаження звіту, зберігаючи його транспарентність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Закон** України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV (станом на 01.07.2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>
2. **Положення** про розкриття інформації емітентами цінних паперів : затверджено рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 03.12.2013 № 2826 (станом на 05.08.2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13>
3. **Закон** України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV (станом на 01.01.2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14/page>
4. **V. Beattie**. The management commentary: comparing narrative outcomes from alternative regulatory regimes / V. Beattie, B. McInnes, J. Pierpoint [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.icaew.com/-/media/corporate/files/products/financial-reporting/the-management-commentary.ashx>
5. **Безверхий К.В.** Консолідований звіт про управління. Новації управлінської практики звітування / Безверхий К.В. , Пантелеев В.П. // Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту – 2018. - № 1-2. – С. 37-46.
6. **Гандзюк О. В.** Формування облікової звітності як складової інформаційної системи підприємства: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит”. Тернопіль, 2017. 277 с.
7. **Жураковська І. В.** Майбутні події як об’єкт управлінського та фінансового обліку // Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб’єктів суспільного інтересу: тези вист. міжнар. наук. конф., 20 –21 жовтня 2017 р., м. Житомир. Житомир: Видавець О. О. Євенок, 2017. С. 52 –54.
8. **Ловінська Л. Г.** Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток бухгалтерського обліку та звітності в Україні // Фінанси України. 2014. № 9. С. 21 –30.
9. **Бондар М.І.** Розкриття політики «дью-ділідженс» у звіті про управління / Бондар М.І., Бондар Т.А. //Актуальні проблеми розвитку обліку, аналізу, контролю і оподаткування у контексті Європейської інтеграції та сучасних викликів глобалізації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2018. – С. 32-34
10. **IFRS Practice Statement** “Management commentary: a framework for presentation”: International Accounting Standards Board (December, 2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/PdfAlone?id=18230&sidebarOption=UnaccompaniedPractice>
11. **Directive** on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings of the European parliament and of the council of 26 June 2013 N 2013/34/EU [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:182:019:0076:EN:PDF>
12. **Financial Reporting Council**. Thinking about disclosures in a broader context: a road map for a disclosure framework [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.frc.org.uk/getattachment/99bc28b2-c49c-4554-b129-9a6164ba78dd/Thinking-about-disclosures-in-a-broader-context.aspx>.
13. **DIRECTIVE** 2014/95/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 22 October 2014 amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32014L0095>
14. **Disclosure** of non-financial and diversity information by large companies and groups - Frequently asked questions - Brussels, 15 April 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://europa.eu/>

rapid/press-release_MEMO-14-301_en.htm

15. *W. Bricker* Remarks to the Institute of Chartered Accountants in England and Wales: "The intersection of financial reporting and innovation" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.](https://www.sec.gov/news/speech/speech-bricker-060618)

sec.gov/news/speech/speech-bricker-060618

16. *Siemens* Annual Report 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.siemens.com/investor/pool/en/investor_relations/Siemens_AR2017.pdf

Статья посвящается исследованию структуры и содержания Отчета руководства. На основе анализа требований Директив 2013/34/ЕС и 2014/95/ЕС, а также Положения по практике «Комментарий руководства» предложено ориентированный перечень вопросов, подлежащих раскрытию в Отчете руководства. Изложены предложения касательно содержания Отчета об окружающей среде и персонале и Отчета о корпоративном управлении. Рассматриваются вопросы распределения информации в годовой отчетности субъекта хозяйствования, что способствует избеганию её дублирования и обеспечению логической и последовательной структуры годового отчета.

Ключевые слова: *Отчет руководства, отчет об управлении, Комментарий руководства, нефинансовая информация, информацию об окружающей среде и персонале, Отчет о корпоративном управлении.*

The paper is devoted to the study of the structure and content of the Management Report. Based on the analysis of the requirements of the Directives 2013/34/EC and 2014/95/EC, as well as the Statement of Practice "Management Commentary", an oriented list of issues to be disclosed in the Management Report is proposed. Suggestions are made regarding the content of the Social and Environmental Report and the Corporate Governance Report. The issues of placement criteria in the annual reporting of the business entity are considered, that contributes to avoiding its duplication and ensuring a logical and consistent structure of the annual report.

Key words: *Management report, Management Commentary, non-financial information, Social and Environmental information, Corporate Governance Report.*

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Бухгалтерський облік і аудит

Передплата через поштові відділення Укрпошти не передбачена. Докладніше, стосовно умов передплати дивиться другу сторінку обкладинки

Шановні передплатники!

**ПЕРЕДПЛАТА
ТІЛЬКИ ЧЕРЕЗ
РЕДАКЦІЮ**

**на 3-й та 4-й
квартали 2018 р.**